

I 108465

1112/1398

IOAN AL BRĂTESCU-VOINEȘTI

ORIGINEA NEAMULUI ROMÂNESC ȘI A LIMBII NOASTRE



EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”, BUCUREȘTI



BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
București

Cota T 108 465

Inventar 779 834

ORIGINEA
NEAMULUI ROMÂNESC
ȘI A LIMBII NOASTRE

IOAN AL. BRĂTESCU - VOINEȘTI

ORIGINEA
NEAMULUI ROMÂNESC
ȘI A LIMBII NOASTRE

EX LIBRIS



A. ROSETTI



EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”, BUCUREȘTI

Biblioteca Centrală Universitară

BUCUREȘTI

Cota

Inventar

1108 465
779 834

12143/11

298/54

B.C.U. Bucuresti



C779834

425011

ORIGINEA NEAMULUI ROMÂNESC ȘI A LIMBII NOASTRE

Doamnelor și Domnilor,

Mă simt dator să vă spun dela început că eu nu sunt nici istoric, nici filolog, nici arheolog.

Am avut din copilărie aversiune pentru istorie.

Obligația de a învăța nume de regi și de împărați, anii în care au domnit, dușmanii cu care s'au războit, localitățile unde au reputat izbânzi, sau au suferit înfrângeri, cu precizarea anului și zilei în care s'au întâmplat asemenea evenimente, departe de a mă interesa, îmi pricinuia un supliciu insuportabil ca o nevralgie. Minteaa mea, în care totuși alte cunoștințe se

întipăreau cu înlesnire, nu putea, cu toate silințele ce-mi dam, să reție asemenea cunoștințe istorice.

De această meteahnă nu m'am putut vindeca niciodată. În clasa VI-a de liceu, răposatul Ion Bianu, cu care mai târziu am ajuns coleg de Academie, era să mă lase corigent, pentrucă nu știam data nașterii și morții personagiilor de care ne vorbea în cursul său de Istoria Literaturii Române. M'a scăpat de această rușine profesorul de Științe Naturale, răposatul Sava Ștefănescu, la care aveam nota 10.

Științele Naturale! Zoologia! Acesta era izvorul din care se adăpa setea mea de a cunoaște. Și poate că aș fi ajuns un zoolog sau mai ales un bun entomolog, dacă în loc de a studia dreptul, aș fi studiat științele naturale. Soarta a vrut altfel: am studiat dreptul și după terminarea lui, m'am făcut magistrat, în urmă avocat.

Cariera de avocat și de magistrat nu a micșorat însă întru nimic interesul meu pentru cunoștințele de biologie. În biblioteca mea

aveam, cum am și astăzi, mai multe cărți de biologie, decât de drept, de literatură ori de istorie. Lipseau dintr'însa volume din Demolombe, ori din Laurent, dar nu lipsea nici unul din volumele lui Hubert, lui Lubock, lui Douglas Spalding, lui Fabre, ori lui Le Dantec.

În privința istoriei ajunsesem să găsesc lipsei mele de interes pentru cunoștințele de domeniul ei o justificare. Îmi ziceam: ce este istoria? Ce reprezintă ea? Despre ce, tratează, ea? De vreme ce omul este ultima creație a evoluției vieții pământești, istoria reprezintă ultimele pagini ale biologiei. Pentru ca să poată cineva să extragă din evenimentele istoriei o sinteză, o interpretare logică și rațională a lor, trebuie să cunoască mai întâi paginile precedente ale vieții pământești, drumul parcurs de predecesorii omului pe acest pământ.

Poate că greșesc, dar îmi păstrez și astăzi credința că, — afară numai de cazul când e înzestrat cu o intuiție genială, — cineva nu poate ajunge adevărat istoric, precum nu poate ajunge nici un bun sociolog, decât dacă înainte

de a se avânta în aceste domenii de cunoștințe, va fi fost viu interesat de fenomenele biologice.

Bineînțeles, de acest fond de cunoștințe nu are nevoie un om care-și mărginește rolul la acela de colecționar de date și de documente. Un asemenea om va putea scrie monografiile și biografiile interesante, prin care va stabili data precisă a unor evenimente din trecut, va putea ajunge un erudit, va putea aduna în zeci de volume amănunte a căror însemnătate nu o va înțelege decât el. Căci cu timpul asemenea cercetări produc celui ce se îndeletnicește cu ele o diformare profesională specială, care-l face să considere aflarea numelui bucătarului lui Mihai Viteazul, ori al pantofarului Mariei Thereza, drept o descoperire de egală valoare cu aceea a serumului anti-canceros. Dar un asemenea om nu va fi niciodată un istoric adevărat. El nu va ajunge niciodată să aibă ceea ce numesc nemții *eine Weltanschauung*, o concepție despre lume și despre viață, care să-i

servească drept un îndreptar, la care să se raporteze pentru interpretarea evenimentelor istorice.

* * *

Și așa, Doamnelor și Domnilor, după trei ani de magistratură în București, în Ploești, în Pitești și în Craiova, m'am întors la Târgoviște, orașul meu natal, unde m'am stabilit întâi magistrat, apoi avocat.

Acolo am făcut cunoștința unui om foarte simpatic, Generalul Nicolae Portocală, pe atunci colonel, profesor la Școala de cavalerie din Târgoviște. Puțini oameni atât de plăcuți ca dânsul am cunoscut în viața mea. Era mai întâi un om frumos. Zvelt și grațios în toate mișcărilor lui, avea o figură cu trăsături fine, ochi vii și scânteietori de inteligență și un timbru de voce foarte agreabil. Deși tânăr încă, părul îi era alb ca zăpada. Elevii lui vorbeau cu admirație de el, zicând că se purta prietenște, ca un adevărat camarad, nu numai cu elevii școlii, dar și cu soldații trupei. Curând s'a întemeiat între noi o strânsă prietenie. Ve-

nea adesea ori pe la mine și petreceam pe o bancă din grădina caselor mele câteva ceasuri neuitate. El îmi vorbea despre o carte pe care ar fi vrut s'o scrie asupra Istoriei Dacilor, iar eu lui despre minunile cuprinse în amintirile entomologice ale lui Fabre. Alteori îl întâlneam pe șoseaua care duce spre Mănăstirea Dealului. Cum da cu ochii de mine, descăleca, încredința calul ordonantei care-l însoțea și mergeam pe jos câte un ceas, două, stând de vorbă.

În 1915 am părăsit Târgoviștea, m'am mutat aici, fiind numit secretar general al Camerei Deputaților. Ne-am despărțit. A venit războiul mondial. El a plecat pe front, eu în Moldova, la Târgu-Frumos, unde, căpitan de rezervă, îndeplineam slujba de comandant de piață. Nu mai știam nimic despre dânsul, — nu știam nici dacă mai trăește, când, prin anul 1934 ori 1935, întorcându-mă dela pescuit de pe valea lui Drăgan, aproape de Ciucea și urcându-mă în tren, nemeresc într'un compartiment în care nu era decât o singură persoană: Generalul

Portocală. Ce ceasuri minunate am petrecut până la București! Faptul că era alb-coliliu încă din tinerețe, făcea să pară că nu se schimbase de loc; era acelaș om extrem de simpatic, de care mă despărțisem cu 20 de ani în urmă. Atunci m'a înștiințat că a terminat și a publicat cartea de care îmi vorbea la Târgoviște; tot atunci mi-a vorbit cu entuziasm despre *Dacia Preistorică* al lui Nicolae Densușianu pe care nu o cunoșteam, sfătuindu-mă s'o citesc neapărat. A doua zi după sosirea la București, Generalul mi-a trimis cartea lui, intitulată „*Din preistoria Daciei și a vechiilor civilizațiuni*“.

Mărturisesc cu rușine că n'am început s'o citesc decât după ce am aflat că murise. După terminarea ei am cumpărat *Dacia Preistorică* al lui N. Densușianu, la începutul căreia, drept prefată, e publicată comunicarea făcută asupra ei la Academia Română de Dr. Istrate, în două ședințe consecutive ale sesiunii din 1912.

N. Densușianu, Dr. Istrate și Generalul Portocală sunt cei dintâi, care au îndrăznit să aducă o clătinare credinței că noi suntem ur-

mașii Romei și că limba noastră este limba Romanilor, care a înlocuit limba Dacilor, după învingerea acestora și desființarea statului lor de către Traian.

Cu câtă pietate, cu câtă căldură, cu câtă emoție vorbise D-rul Istrate de opera lui N. Densușianu! Cu câtă limpezime cercase să dovedească valoarea și importanța ei. Ce convingătoare sunt paginile, în care vorbește de uriașa muncă fără preget, desfășurată de N. Densușianu, de cercetările lui în toate bibliotecile țărilor din centrul Europei, în căutare de dovezi a temeinicii susținerilor sale!

Ce înduioșătoare sunt paginile în care descrie lipsurile, privațiile de tot felul, îndurate de acest adevărat mucenic, găsit mort într-o odăiță mizerabilă în care locuia și îngropat ca orice om de rând. Cartea lui n'a fost tipărită decât după moartea lui. Doi prieteni ai săi, farmacistul Hențiescu, și tipograful Rasidescu, au tipărit-o, după ce au cerut avizul D-rului Istrate, căruia îi încredințaseră manuscrisul. Entuziasmat, D-rul Istrate a făcut, asupra ace-

stei lucrări, o comunicare, publicată ca prefață.

Soarta și sfârșitul lui N. Densușianu, ca și acelea ale lui Eminescu, apar o aspră muștrare, un negru rechizitor al păturii noastre intelectuale.

Toată căldura recomandăției D-rului Istrate a fost o *vox clamantis in deserto*. Opera lui N. Densușianu, ale cărui teorii, pe zi ce a trecut dela apariția ei și pe zi ce trece, sunt confirmate de cercetările istoricilor și arheologilor serioși, n'a avut succesul ce se cuvenea să aibă. Insuccesul ei se datorește mai multor cauze.

Întâi indiferenței păturii noastre intelectuale a cărei atenție era absorbită de preocupările frământărilor politice. Clopotul asurzitor al politicii înăbușea, făcea să nu se mai audă nici un alt sunet. În al doilea rând, era modestia situației sociale al lui N. Densușianu. Ce importanță se putea acorda părerilor unui om, care nu era nici profesor de istorie, nici ministru, nici măcar deputat ori senator, ci un

biet director cl. II-a la serviciul geografic al Marelui Stat Major al Armatei? .

În al treilea rând a fost asprimea termenilor cu care specialiștii noștri istorici s'au exprimat asupra valorii operii lui N. Densușianu. „*Roman fantastic plin de mitologie și de filologie absurdă*“, scria arheologul Vasile Pârvan; iar Profesorul de istorie Andrieșescu: „*îmbinare laolaltă de știri legendare, silnic alăturate cu anumite date din vechi izvoare, însoțite ici-colo de superficială cunoaștere a terenului, care duc firește la încheeri fantastice cu linii de amănunte false*“.

A! au fost întotdeauna și sunt încă și astăzi teribili specialiștii, față de cei care îndrăznesc să emită ipoteze, care zdruncină valoarea operelor lor. Ce sentiment de cruțare poate avea un învățat, față de cel care emite o ipoteză care, dacă s'ar adevăra, ar însemna aruncarea la coș a tot ce a scris el pe baza unei ipoteze contrarii?

Era cu atât mai ușor specialiștilor istorici să reducă la neant valoarea operii lui N. Den-

sușianu, cu cât ipoteza lui, care aducea o clătinare credinții obștești că noi suntem urmași Romei, apărea tuturor ca un act de împietate, o micșorare a valorii titlului nostru de noblețe. Dar pentru ca să fiu drept, trebuie să recunosc că insuccesul operii lui N. Densușianu se datorește într-o oareșicare măsură și lui însuși. *Dacia Preistorică* e un volum enorm de 1.130 de pagini, foarte obositor de citit, în care cunoașterea originii neamului și limbii noastre e cuprinsă în câteva pagini și nici în acestea nu este enunțată o afirmațiune categorică, ci numai o îndoială asupra temeiniciei afirmațiilor altora. Pe de altă parte N. Densușianu nu știuse să se ferească de primejdia semnalată de adagiul franțuzesc: *qui trop veut prouver ne prouve rien*. Cartea lui cuprinde unele interpretări și deducții, sprijinite pe argumente prea hazardate.

Și în sfârșit, N. Densușianu nu era un scriitor artist, nu-și da parcă seama de enormul sprijin pe care-l aduce triumfului adevărului un stil îngrijit și ordinea în care sunt expuse ideile.



În materie de orice știință, dar mai ales în materie de istorie, talentul de scriitor are o mare importanță. Valoarea și succesul operilor istorice ale lui Macaulay, ale lui Taine, ale lui Michelet, ale lui Renan, ale lui Guglielmo Ferrero, se datorește faptului că acești istorici sunt în același timp desăvârșiți artiști, desăvârșiți știliști. Și respectul adevărului mă silește să recunosc că lui Densușianu îi lipsea această extrem de importantă și indispensabilă însușire. Scrisul său e lipsit de vioiciune, de sclipire, de acel farmec care te face să sorbi o carte cu nesățiu și să nu întrerupi citirea ei decât cu părere de rău. A! Dacă ar fi avut talentul de scriitor al lui Goga!...



Cartea Generalului Portocală, numai de 215 pagini, e mult mai clară și, deși apărută în condiții de tipărire neîngrijite, cu caractere mici și cu greșeli de tipar la fiecare pagină, se citește cu mult mai mare înlesnire.

Ea începe cu rezumări asupra civilizațiilor vechi, egipteană, sumeriană, babiloneană, asi-

riană, egeană, cretană, elenă sau acheiană, după care ajunge la preistoria Daciei.

În această parte, sprijinindu-se pe cunoștințele căpătate din cartea lui N. Densușianu, pentru care are o nemărginită admirație, un adevărat cult, arată părerile vechilor istorici greci asupra neamurilor care locuiau pe pământul locuit azi de neamul nostru, — ajunge apoi la istoricii noștri și rezumă părerile lui Xenopol, Tocilescu, Pârvan, Onciu, Iorga, Andrieșescu, întărindu-le sau combătându-le părerile, cu citații din istoricii străini vechi și moderni.

Destul de limpede și de documentat scrie despre regii, despre oamenii iluștrii, despre religiunea, despre orânduirea socială și militară a locuitorilor care trăiau pe teritoriul în care trăim azi noi, Românii.

Ajungând la Traian, la cucerirea și desființarea Daciei și la consecințele acestor evenimente, nu scrie în termeni de nemăsurat entuziasm despre Traian, — protestează împotriva susținerii că Dacii erau niște barbari, a căror învingere și desființare a fost un bine, — tă-

găduiește romanizarea popoarelor ce locuiau pe acest spațiu, — deplânge stăruința cu care se cultivă credința că neamul nostru trăiește aici numai de 2000 de ani, neținându-se seama de civilizația celor care locuiau aici înainte de Traian și refuză să creadă, socotind-o drept absurdă, teoria că limba Dacilor a dispărut și a fost înlocuită cu limba Romanilor.

Totuși nici Generalul Portocală nu exprimă categoric și nici nu încearcă să dovedească proto-latinitatea noastră. Cu timiditate se întreabă: „Ce limbă se vorbea aici înainte de Traian? Dacică? tracă, getă? sau poate, cu riscul de a fi considerat ca absurd, vor fi vorbit aceeași limbă pe care o vorbesc și astăzi țărani noștri, atât de conservatori de datini și de limbă“.

Nici cartea Generalului Portocală n'a avut răsunetul și succesul pe care îl merita. De ce? De rândul acesta vinovăția cade numai asupra altora, nu și asupra sa. Cartea lui, în afară de mediocritatea condițiilor de tipărire, e clară, scrisă cu vioiciune, materia e expusă într-o or-

dine destul de bună, — stilul îngrijit, — ca nu trădează nici o preocupare a autorului de a-și dovedi savantlâcul.

Atunci de ce n'a avut răsunet? Pentrucă dela 1932 când a apărut, mai mult încă decât pe vremea lui N. Densușianu, toate mințile au fost absorbite numai de ticăloasa preocupare a politicianismului. Nu numai ziarele numeroaselor partide politice, dar mai ales organele unei anumite prese, botezată de ea însăși independentă, țintuiau atenția tuturor asupra frământărilor politice.

Militarii, preoții, profesorii, țăranii, studenții, ba și femeile trebuiau neapărat să ia parte la luptele politice. Șefii de partide, pentru a-și menține sau pentru a dobândi puterea, apelau la sprijinul studenților, abătându-i dela studii. Era urmărirea evidentă a unui plan preconceput și diabolic de absorbire a atenției tuturor, pentruca în vremea asta toate izvoarele de înăvuire să încapă în mâna unor paraziți, atrași aici, ca de un magnet puternic, de bogățiile țării, de toleranța și de pasivitatea noastră și

de venalitatea multor din cârmuitorii noștri de până mai deunăzi.

* * *

Imi pare rău de amărăciunea ce am să pricinuiesc unora din specialiștii noștri istorici și filologici, dar eu mi-am ales de mult ca lozincă adagiul: *veritas erga omnes, etiam erga nos*. Am vorbit câtorva asemenea specialiști de cartea Generalului Portocală și am rămas, cum veți rămâne și Dvs., înmărmurit, la auzul răspunsurilor lor: „Generalul Portocală? Cine este ăsta? Acum auz întâi de numele lui“. Specialiști istorici și filologi care nu știau nimic despre o carte al cărui titlu era *Din preistoria Daciei și a vechilor civilizațiuni*.

Nu e vorba că, și dacă ar fi cunoscut-o, ar fi aplicat autorului ei acelaș tratament care a fost aplicat lui N. Densușianu: diletant fantezist, care fără nici o competență, se amestecă unde nu-i fierbe oala, — un militar care vrea să facă pe istoricul, asemenea cârpaciului care vrea să facă pe doctorul.

* * *

Și iată-mă acum, Doamnelor și Domnilor, cum la rândul meu, fără îndemnul nimănui, ba nesocotind sfatul multora, îmi pun cum se zice: cap sănătos sub Evanghelie, mă expun fulgerilor și trăznetelor specialiștilor istorici și filologi, susținând o teorie care răstoarnă pe a lor, împărtășită de aproape unanimitatea Românilor. E din partea mea o îndrăzneală cu atât mai mare, cu cât eu nu mă mărginesc să enunț ca N. Densușianu și ca Generalul Portocală o simplă bănuială, ci formulez o afirmație categorică, cu pretenția că ea exprimă un adevăr absolut.

Citirea cărții lui N. Densușianu și aceleia a lui Portocală mi-a înfipt în cap, ca niște pi-roane, întrebările: Ce limbă vorbeau Dacii? Cum s'a putut întâmpla ca limba Dacilor să dispară cu desăvârșire și să fie înlocuită cu limba Romanilor? În toate clipele libere, în care mintea nu-mi era preocupată de altceva, aceste întrebări îmi reveneau ca un leit motiv. Cu vremea au devenit o adevărată obsesie chinuitoare. Ca să mă scap de ea, m'am apucat

să citesc cărți de istorie, convins că voi găsi în ele răspunsuri care mă vor liniști. Departe însă de a găsi în ele o lămurire, m'am ales după citirea lor cu un spor de nedumerire.

Am aflat din ele că în ținuturile locuite astăzi de Români trăia, cu câteva mii de ani înainte de Hristos, un neam de oameni, cărora primii istorici greci le ziceau *hiperboreeni*, *pelasgi* sau *traci*. Istoricii de mai târziu au aflat că o parte dintr'înșii purtau nume deosebite: *geți*, *sciți*, *agatirși*, *aramani* și altele. Constatarea ulterioară a diversității de nume a membrilor aceluiaș neam e un lucru foarte firesc. Un strein, până nu vine în țara noastră, știe că toți Românii sunt Români; iar după ce vine aici, află cu timpul că unora le zice Bănățeni, altora Bucovineni, altora Basarabeni, Olteni, Moldoveni și așa mai departe.

Cu 500 de ani a. Hr. Herodot scrie: „*Neamul Tracilor este după Indieni cel mai mare dintre toate neamurile lumii. După diversitatea regiunilor în care locuiesc, ei poartă nume deo-*

sebite, însă cu toții au aceleași moravuri și aceleași instituții“.

Așa dar un neam foarte numeros, care trăia pe o întindere mare, din Banat până dincolo de Nistru și din Munții Boemiei până în Balcani. De unde veniseră acești oameni e arătat în cărțile de specialitate ale istoricilor și arheologilor. A vă vorbi despre această chestiune m'ar depărta prea mult de subiectul acestei conferințe; iar despre gradul de civilizațiune pe care-l atinseseră înainte de cucerirea Daciei de către Romani, voi pomeni ceva mai târziu.

Și iată că, la anul 105 d. Hr., Romanii, sub conducerea Impăratului Traian, vin și cuceresc Dacia și desființează statul Dacilor. Și iată că se întâmplă minunea că, într'un răstimp de 167 de ani, limba pe care o vorbeau toți oamenii care locuiau din Banat până dincolo de Nistru și din Munții Boemiei până în Balcani, piere cu desăvârșire și e înlocuită cu limba Romanilor. Cine poate să creadă o asemenea enormitate, s'o creadă. Eu n'o cred în ruptul capului.

Din câte legiuni era compusă armata lui Traian se știe, — că era alcătuită numai în proporție de 25% din Romani, iar restul de mercenari, hiberi, cartaginezi, libieni și alții, iar se știe, — precum se știe și că Traian n'a ocupat decât Banatul, Transilvania și Oltenia, — iar Muntenia, Bucovina, Basarabia și Transnistria n'au fost ocupate. Și cu toate acestea, limba celor ce locuiau aceste ținuturi a dispărut complet, n'a mai rămas din ea nimic. Oamenii au uitat cum ziceau la organele trupului lor; la mână, la nas, la limbă, la ochi, — au uitat cum ziceau la realitățile imediate: la apă, la cer, la iarbă, la ploaie, la vânt, ș.a.m.d. și le-au botezat din nou cu cuvintele Romanilor. Cine poate crede asemenea absurditate, s'o creadă. Eu nu pot.

Explicațiile pe care le dau istoricii noștri pentru a face plauzibilă această enormitate sunt copilărești. Unii zic: „Încă înainte de cucerirea Daciei de către Traian, mulți Romani veniseră și se stabiliseră în aceste ținuturi, precum au venit și după părăsirea Daciei“.

Ei și?

În cartea Generalului Portocală sunt aduse destule dovezi, care reduc la nimic rolul jucat de coloniile romane în procesul de pretinsă romanizare a Dacilor. Nici nu se putea să aibă o înrâurire atât de puternică, încât să determine să-și părăsească limba și s'o înlocuiască cu alta, pe fiii unui neam atât de numeros, încât Herodot scrie că e al doilea din lume după Indieni, și atât de dârzi, încât se sinucideau pe zidurile cetății, decât să se predea.

Pentru a explica romanizarea ținuturilor neocupate de Traian, Pârvan scrie, în *Getica* lui, că Romanii aveau o flotă la Barboși.

Mă rog, vă mulțumește pe Dvs. o asemenea explicație? Flota dela Barboși? Câțiva marinari, recrutați din diferite provincii ale vastului imperiu roman, au făcut să dispară limba autohtonilor și le-a impus adoptarea limbii lor. Și această minune s'a putut întâmpla pe toată întinderea locuită de Traci. Și această romanizare a fost așa de desăvârșită, încât ea a realizat aici cea mai unitară limbă din câte există.

În adevăr limba noastră n'are dialecte, are provincialisme, dialecte însă nu. În Italia unde era și este și astăzi Roma, sunt până și acum dialecte, care fac ca oamenii dela Nord să se înțeleagă greu cu cei dela Sud. Și o limbă unitară, pe care Romanii n'au putut-o realiza în Italia, patria lor, unde aveau școli, academii și un aparat administrativ puternic, au realizat-o pe toată întinderea țării Dacilor, Geților și Sciților, câțiva ostași romani și câteva familii de coloniști. Se poate crede așa ceva?

Mai bine de o sută de ani a stat Basarabia sub dominație rusească; 150 de ani a stat Bucovina sub dominația austriacă; 1000 de ani a stat Ardealul sub stăpânire ungurească; și totuși Basarabenii, Bucovinenii și Ardelenii nu și-au uitat limba. Și ceeace nu s'a putut realiza într'o vreme când dominatorii aveau școli, în care copiii erau obligați să învețe limba stăpânitorilor, — într'o vreme în care exista o rețea de comunicație mult superioară celei de acum 2000 de ani, — ceeace n'au putut realiza Ungurii în 1.000 de ani cu toate mijloacele de

constrângere pe care le-au întrebuințat, au putut realiza ostașii și coloniștii romani pe toată întinderea de pământ în care locuiesc astăzi Românii! S'o creadă cine poate. Eu nu pot.

Dar bine atunci care e adevărul? O să întrebați Dvs.

Înainte de a răspunde la această firească întrebare, să vedem cum a fost sădită, cum a crescut și s'a întărit în mintea Românilor credința că noi suntem urmașii Romei și că limba noastră e limba Romanilor care a înlocuit pe a Dacilor.

Proporțiile reduse ce se cuvine să aibă o conferință, mă oblig să rezum în câteva cuvinte evenimente, a căroră descriere pe larg, n'ar încăpea nici în o sută de pagini. Cei ce vor să le cunoască, le pot găsi în cărțile de istorie.

Așa dar, la anul 105 după Hr., Dacii sunt învinși de oștirile romane. Regele lor Decebal se sinucide, — Sarmisegetuza, capitala țării, e prefăcută în ruine, — statul dac e desființat, toată împărăția e jefuită, — o pradă de război de o valoare incalculabilă, după cum măr-

turisesc unii istorici, e ridicată de Traian și dusă la Roma. Timp de 167 de ani Romanii stăpânesc Dacia, având ca reședință de căpetenie orașul Apulum, Alba-Iulia de astăzi, unde își aveau pretoriul, arsenalul și sediul legiunii a XIII-a, legiunea Gemina, singura care rămâne în permanență până în vremea lui Aurelian.

Câteva încercări de refacerea statului dac, întreprinse în vremea dominației romane, sunt înfrânte.

Stăpânirea Daciei nu era însă lucru ușor. Năvălirile unor barbari, goți, vizigoți, ostrogoți, îngreunau rău păstrarea Daciei. La Sud de Dunăre alte provincii romane, anume Iliria și Moesia, erau foarte amenințate. Teama pierderii lor hotărăște pe Aurelian ca, după 167 de ani dela cucerirea Daciei, s'o părăsească, să ridice toată oștirea romană și tot aparatul administrativ și să le treacă peste Dunăre.

Despre ceea ce s'a petrecut de-atunci cu neamul traco-geto-dac, mai nimic nu se știe. Fără să fi pierit, el dormea „*somnul cel de moarte*”

în care-l adâncise barbarii lui tirani“. Minunea întemeierii unor state alcătuite de urmașii lor nu se împlinește decât spre sfârșitul veacului al XIII-lea după Hr., aici în Muntenia de Radu Negru-Basarab, dincolo, în Moldova, de Dragoș-Vodă.

Virtuțile străvechi ale acestui neam de oameni nu muriseră, precum o dovedesc oștirile lui Mîrcea, ale lui Ștefan cel Mare și sfânt, și ale lui Mihai. Infiorătoarea vitregie a soartei acestui neam, osândit să îndure atâtea năvăliri de dușmani, nu-i îngăduie luxul trezirii unei conștiințe naționale. Totuși amintire despre faima trecută e păstrată în căsuțele umilite unde, cum zice marele poet Goga, *„în umbră plâng doinele și râde hora*“. De această amintire e plină poezia noastră populară și basmele noastre. Dorul sfâșietor de fala trecută și pierdută răsună în doinele noastre.

Târziu, abea în secolul al XVII-lea încep primele licăriri ale trezirii conștiinței naționale. Vlăstare de boeri moldoveni, Ureche, Neculcea, Costinii, merg la studii în Polonia, unde limba oficială internațională era limba latină. Minu-

nați de asemănarea limbii lor cu cea latină, treziți din adormire la cetirea cuceririlor lui Traian, descoperă înrudirea oropsitului lor neam cu Roma. Intorși în țară se hotărăsc să aducă la cunoștința obștească minunata și măgulitoare lor descoperire. Măgulitoare, foarte înăgulitoare, bine înțeles, de vreme ce ea dovedea că neamul lor oropsit, nesocotit, de nimeni luat în seamă, se înrudea cu Sfânta Cetate a Romii.

Al Că frumos, ce limpede răsare în predoslavia letopisețelor lui Miron Costin ce s'a petrecut în sufletul lui la descoperirea obârșiei neamului său. Ascultați, mă rog:

— „Inceputul țărilor acestora și a neamului moldovenesc și muntenesc și în țările ungurești cu acest nume Români până astăzi, de unde sunt veniți întră aceste părți de pământ, a scrie multă vreme la cumpănă a stat cugetul nostru. Să încep osteneala aceasta după atâtea veacuri dela descălecatul țărilor dintâi, dela Traian, Impăratul Râmului, cu atâtea sute de ani peste mie trecute, se sparie gândul. A lăsa iarăși ne-

scris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, este inimii durere. Biruit-a gândul să mă apuc de această oste-nală“...

Aşa s'a sădit în sufletul Românilor credinţa că noi suntem urmaşii Romei şi că limba noastră este fiica limbii romane. Mai târziu cărturari transilvăneni, în special cei din Blaj, s'au dus la Roma, au văzut forul, columna lui Traian, toată splendoarea cetăţii sfinte şi s'au întors nu numai cu întărirea credinţei, dar cu siguranţa desăvârşită, prin nimic de răsturnat, a originii noastre romane.

De atunci *viribus unitis* istoricii, preoţii, poeţii, oamenii politici, toţi au colaborat la întărirea acestei credinţe în sufletul tuturor Românilor. De pe toate catedrele şcoalelor, din toate amvoanele bisericilor, de pe toate tribunele, prin toate mijloacele de răspândire, s'a întreţinut şi s'a consolidat, cu o trăinicie de granit, acest crez naţional că neamul nostru dăinuieşte aici de două mii de ani, adus de Traian. Manifestarea acestei credinţe şi silinţele de a o

întări din ce în ce mai mult a luat uneori forme aberante, dar pe care bunul, simț al poporului le-a respins. Așa a fost dicționarul lui Laurian și Maxim, și ortografia pe care a încercat s'o impună Heliade Rădulescu,

Pe baza acestei credințe toate monumentele, toate pietrele funerare, toate monedele care purtau inscripții în latinește, deși nu purtau indicarea nici unei date, toate au fost atribuite Romanilor.

Istoricii noștri nu s'au sfiit să combată afirmațiile istoricilor vechi, care aduceau vreo zdruncinare credinței obștești. Așa bunăoară istoricul *Flavius Vopiscus*, care a trăit pe la începutul sec. al IV-lea, scrie, la 25 de ani dela moartea lui Aurelian, că acesta a părăsit provincia cucerită de Traian, a luat cu el armata și pe Romanii așezați în orașele și ogoarele Daciei și i-a strămutat peste Dunăre.

Istoricul nostru Xenopol a simțit că aceste afirmații, susținute și de alt istoric, *Eutropius*, aduc o clătinare teoriei romanității neamului și limbii noastre. În adevăr, dacă toată oștirea

și toți Romanii au părăsit Dacia, cum s'ar mai putea explica continuitatea limbii noastre, atât de asemănată cu limba Romanilor, în ținuturile părăsite de ei?

Deci trebuiau cu orice preț combătute afirmațiile lui *Vopiscus* și *Eutropius*. Și Xenopol le combate îndelung, fără însă a se sprijini pe absolut nimic.

Ceeace s'a petrecut cu monumentul dela Adam-Klisi dovedește că istoricii nu s'au temut nici de ridicol. Din câteva litere răslețe găsite pe două pietre, adăugându-se cu imaginația de zece ori pe atâtea alte litere care nu există, se fabrică o inscripție fantezistă, pentru a se stabili că un monument, ridicat poate cu o mie de ani înainte de întemeierea Romei, ar fi fost ridicat de Romani pentru proslăvirea divului Traian. Ba, grozăvie și mai mare, monumentul e despuiat de toate bazoreliefurile și podoabele lui, care sunt aduse la București.

* * *

Dar toate silințele istoricilor, arheologilor, poetilor, filologilor, oamenilor politici și ale

tuturor, care colaborau pentru întărirea crezului nostru național, n'au împiedicat pe mulți să rămâie nedumeriți, din cauza imposibilității de a-și putea explica dispariția limbii Dacilor și înlocuirea ei cu cea romană.

V'am spus că cei care și-au exprimat în scris mai întâi această nedumerire au fost Nicolae Densușianu, D-rul Istrate și Generalul Portocală; iar după citirea cărților lor, această chestiune m'a chinuit și pe mine. Devenise cu timpul, cum v'am spus, o adevărată obsesie, până când, într'o zi, stând pe marginea apei la pescuit, departe de zgomotul și de frământarea orașului, am simțit că mi se luminează mintea. Deodată mi-am zis: Dar bine întrebările: ce limbă vorbeau Dacii? Cum s'a întâmplat ca limba lor proprie și specială să piară complet și să fie înlocuită cu altă limbă, a Romanilor? nu sunt probleme, ci pseudo-probleme. Dacă cineva ar întreba: Cum au pierit ceilalți doi sateliți pe care îi avea pământul, în afară de lună? Această întrebare nu ar enunța o problemă, decât după ce se va fi

stabilit precis că în adevăr pământul a avut doi sateliți și că ei au pierit. Până ce nu se va fi stabilit acest lucru, întrebarea e o pseudo-problemă; punându-și-o, cineva se găsește înaintea unei *petiții de principiu*, adică pornește la cercetare, socotind drept dovedit un lucru care nu e deloc dovedit. Tot așa e și cu întrebarea: cum a pierit limba Dacilor și a fost înlocuită cu a Romanilor? Această întrebare nu ar formula o problemă, decât după ce se va fi făcut dovada că în adevăr a existat o limbă *specială, proprie* a Dacilor, deosebită de aceea a Romanilor și care a fost înlocuită cu limba Romanilor. Dar cine, când și cum a dovedit acest lucru? Nimeni. Acel care-și pune această întrebare se găsește deci în fața unei *petiții de principiu*, pornește la cercetare, socotind drept dovedit un lucru absolut nedovedit. Vă mărturisesc că din clipa aceea am simțit o mare ușurare și am înțeles de ce bucurie trebuie să-și fi simțit inundat sufletul Arhimede când a strigat: *evrika!*

Un domn istoric, căruia îi vorbeam de acest lucru, mi-a răspuns: „In materie de știință, ar-

gumentele logice de felul acesta nu sunt suficiente. Trebuie să dovedești d-ta că n'a existat o limbă proprie a Dacilor?"

Am rămas încremenit și i-am răspuns: Eu să dovedesc? Mie îmi impui obligația de a face o probă negativă? Eu constat că nu există actualmente nimic dintr-o limbă, pe care d-ta pretinzi că ar fi înlocuit-o limba romanilor, și neputându-mi explica în nici un fel dispariția ei, conchid că n'a existat nici în trecut; iar d-ta, care susții că *a existat*, îmi ceri ca eu să dovedesc că *n'a existat!*? Ce fel de socoteală e asta? Ia închipuiește-ți că unul te cheamă în judecată, pretinzând că i-ai furat un ceasornic. Ce ai zice d-ta dacă judecătorul, în loc de a-l obliga pe el să probeze că i-ai furat ceasornicul, te-ar obliga pe d-ta să-i dovedești că nu i l-ai furat.

Concluziile la care am ajuns în baza acestor argumentări sunt următoarele:

Acel care-și pune întrebarea ce s'a făcut limba Dacilor, se găsește în situația celui care, cu ochelari pe nas, își răscolește întreaga casă

din pivniță până pe acoperiș, ca să și-i găsească.

N'a pierit nici o limbă a Dacilor, pentrucă ei n'au avut o altă limbă proprie, care să fi fost înlocuită prin limba Romanilor și n'au avut o astfel de limbă pentru simplul motiv că Dacii vorbeau latinește. Limba Dacilor n'a pierit. Ea a devenit în Italia întâi limba Romanilor, care era o formă literară a limbii Daciei, iar mai târziu limba italiană; aceeași limbă a Dacilor, dusă în Franța a ajuns întâi limba Galilor, iar cu timpul limba franceză; în Spania ea a devenit întâi limba Iberilor, iar cu timpul limba spaniolă, iar aici a devenit cu vremea, limba noastră românească.

Că romanii cuceritori vor fi exercitat o înrâurire asupra geto-dacilor cucerți, cine o poate tăgădui?

Prin venirea romanilor în atingere cu cultura grecească ei au ajuns cu vremea un popor de o cultură mult superioară aceleia a geto-dacilor, și prin aceasta evident au avut înrâurire asupra lor. Lucrul e ușor de explicat.

Pleacă la învățătură și vin la București dintr-o familie numeroasă din Banat, doi băeți care ajung, unul medic, celalt inginer. Au rămas acasă părinții și alți cinci copii. Deși cei plecați la învățătură nu se întorc să se stabilească în satul lor natal, ci se stabilesc aiurea, totuși rămân în legătură cu părinții și frații și surorile lor. Când și când se duc să petreacă în lunile de vacanță, câteva zile în sânul familiei. Evident că ei prin cultura lor vor exercita o înrăurire asupra moravurilor celor rămași la țară. Instinctul imitației o să îndemne pe aceștia să adopte unele acte din purtarea fraților lor, ajunși orășeni. Ba își vor schimba în parte și graiul. Nu vor mai zice: *o fo bine*, ci *a fost bine*; nu vor mai zice: *tăt natul*, ci *orișicine*; nu vor mai zice: *bace* vântul, ci *bate* vântul.

E evident că limba cultă și literară a românilor a impus modificări limbei fraților lor geto-daci. Dar dela acest adevăr incontestabil până la afirmațiile că o limbă proprie și specială a dacilor a dispărut și a fost înlocuită

cu a romanilor și că geto-dacii au uitat cum ziceau la organele trupului lor și au început să zică mâinei *mână*, nasului *nas* și limbei *limbă*, pentrucă romanii ziceau *manus*, *nasum* și *lingua*, e cel puțin cât dela cer la pământ.



Doamnelor și Domnilor, nu mi-aduc aminte care înțelept a zis că omul nu ajunge la explicațiile simple și raționale, decât după ce a epuizat toate explicațiile complicate și absurde. Sunt convins că nu există în această sală nici o persoană care să nu fi asistat măcar odată la următorul spectacol. Atrasă de mirosul unei prăjituri dulci, o viespe a pătruns pe ușa deschisă în casă. Ușa s'a închis. După ce s'a înfruptat cu nesățiu din prăjitură, viespea vrea să plece. În mod firesc se îndreaptă spre fereastră. Se plesnește cu capul de geam de zece ori, de o sută de ori, de o mie de ori. Seara, sleită de puteri stă pe marginea cercevelei. E atât de obosită, încât dacă o atingi, bâzâie încet, dar nu se poate mișca. A doua zi, din zorii zilei reîncepe truda încercărilor de a scăpa

din închisoare. În mijlocul geamului, de care iar se plesnește cu capul de nenumărate ori, e o gaură destul de largă, pe care n'o descoperă decât a treia sau a patra zi, și iese prin ea. Asemenea viespei mintea omului, în virtutea unei legi dureroase dar fatale, nu descopere raza de lumină a adevărului, decât după ce îndelungată vreme a bâjbâit prin întuneric.

Și acum Doamnelor și Domnilor pot răspunde fireștei Dvs. întrebări: care e adevărul? Iată-l. Pe cuprinsul de pământ în care locuiesc astăzi Românii, trăia odinioară un neam de oameni numiți hiperboreeni, pelasgi, traci, sciți, geți, daci. Am văzut că Herodot spune că, deși arătați sub nume diverse, erau toți de acelaș neam. La început ei au trăit, ca toate popoarele primitive, în cete nomade. Unii din ei au ajuns în platourile Transilvaniei, un adevărat rai, făcut parcă într'adins prin toate însușirile sale, pentru trecerea dela viața nomadă la viața sedentară. Pământ fertil, păduri seculare pline de vânat, râuri numeroase pline de pești, fânețe abundente pentru hrană turmelor lor de

vite, zăcămintele enorme de fier, de argint și de aur. La Miază-zi, la Răsărit și Miază-noapte ziduri de munți uriași, cu un număr redus de trecători, ușor de apărat împotriva năvălirilor celor ce continuau să ducă viața nomadă, un adevărat rai, în care cei pătrunși în el se înmulțeau, ducând viața simplă de agricultori, și de păstori. Aici s'a întemeiat cu timpul Impărăția Dacilor; iar când au devenit prea numeroși, au început să emigreze spre Apus. De aici au plecat și Galii și Iberii și întemeietorii Romii. Acolo, în Italia, au ajuns în contact cu civilizațiile vechi, cu cea egipteană, cu cea feniceană, cu cea cretană și elenă, și cu vremea au întemeiat Imperiul Roman. Frații lor, rămași la Răsărit, au continuat să ducă viața simplă de agricultori și de păstori. Asta nu însemna că erau barbari. Despre moravurile lor vorbesc primii istorici greci în termeni foarte elogioși. Erau oameni viteji, monoteiști. Credeau în nemurirea sufletului, credeau în existența unui cârmuitor al lumii, care supraveghează purtarea oamenilor și care după moarte

ii răsplătește sau îi pedepsește, după faptele săvârșite în timpul vieții. Erau cum s'ar zice creștini înainte de Hristos. Așa se explică pentru ce creștinismul nu a întâmpinat în aceste ținuturi nici o rezistență și pentru ce neamul nostru n'a produs nici martiri religioși, nici sfinți.

Cele citite în cărțile istoricilor și considerațiunile pe care vi le expusei m'au dus la următoarea încheere:

Recunoscând fără nici o șovăire latinitatea neamului și limbei noastre, sunt încredințat că această latinitate nu se datorește oștilor sau coloniștilor romani, ci descendenței noastre din neamul geto-dacilor, care vorbeau latinește. Tot acestei descendențe trebuie atribuită latinitatea tuturor popoarelor neolatine. Intemeiat pe această credință, mă simt îndreptățit să afirm categoric că noi nu suntem aici de 2.000 de ani, ci din vremuri geologice.

* * *

Vă mărturisesc că din momentul în care am ajuns la această încredințare, multă vreme am

șovăit, sau după cum spunea Miron Costin, multă vreme la cumpănă a stat cugetul meu, dacă trebuie s'o răspândesc.

Mă întrebam dacă nu cumva făcând-o, să-vârșesc un act de împietate, față de cei care cu trudă și înfruntând chiar primejdii, au stabilit rudenia noastră cu Roma. M'a liniștit însă de această teamă gândul că istoria nu este o știință exactă și precisă, cum e matematica, ci după cum zic francezii: *une science en voie de formation*. Recunoscând fără precupețire înaintașilor noștri istorici, arheologi și filologi că au dreptul la toată venerația noastră, pentru opera lor de trezire a conștiinței noastre naționale, nu pot comite nici o împietate, ducând cu un pas înainte adevărul asupra chestiunii originii noastre.

O altă teamă care făcea să-mi stea cugetul în cumpănă era aceea dacă nu cumva aduc vreo jignire fraților noștri italieni. Dar și de această teamă m'am vindecat, zicându-mi că nu comite cineva nici o jignire cuiva, precizând gradul de rudenie ce există între ei, după ce

ii recunoaște fără nici o codire superioritatea. Italienii au atins, în domeniul tuturor artelor și tuturor științelor, culmi la care noi nu ne-am putut niciodată ridica. Cultura lor a avut și continuă de a avea și azi, asupra spiritului nostru, o influență binefăcătoare, pentru care le suntem foarte recunoscători. *Risorgimento*, renașterea italienilor, a contribuit în mare măsură la reînvierea noastră. Ne simțim extrem de măguliți de rudenia noastră cu dâșii. Nu se găsește printre noi nimeni care să tăgăduiască aceste adevăruri și, mărginindu-mă la precizarea gradului nostru de rudenie, nu le pot aduce nici o jignire.



Doamnelor și Domnilor, un om politic, prietenul meu D-rul Lupu, are marele merit de a fi readus în discuție chestiunea originii neamului și limbii noastre. A fost pentru mine un imbold să împărtășesc și altora credința mea. Am fost cu atât mai mult îndemnat s'o fac, cu cât prin formularea acestei credințe revendic pentru neamul nostru un titlu de no-

blețe mult mai de valoare, decât cel pe care îl revendica până acum. Noi nu suntem aici de 2.000 de ani, după cum se credea până acum. Noi suntem aici de 15.000, de 20.000 de ani. Neamul nostru, ca și cel german, e unul din cele mai vechi neamuri din Europa. Frați de un neam cu noi, plecați spre Apus, au întemeiat civilizații cu care se mândrește omenirea, noi, cei rămași aici, am slujit drept parapet, de care s'au lovit năvălirile tuturor barbarilor.

Cred că înțelegeți cu mare înlesnire și va înțelege toată lumea ce lipsă totală de interes prezintă chestiunea dacă Aurelian a strămutat peste Dunăre pe toți Romanii sau numai o parte din ei. Odată dovedită proto-latinitatea noastră, ce valoare mai poate avea teoria lui Roessler sau a tuturor celor de seama lui, care pretind că româii au revenit în Ardeal de peste Dunăre, după așezarea ungurilor în acele ținuturi?

Pentru dovedirea acestei proto-latinități există nu numai prezumții, ci și unele probe.

Așa este faptul arătat de istorici că senatorii romani au înțeles fără ajutorul vreunui interpret, jurământul pe care l-au prestat înaintea Senatului ostatecii Daci aduși de Traian la Roma. Tot așa e declarația lui Ovidiu care zice că Geții vorbesc o limbă barbară, dar care e de un neam cu limba latină.

Sunt încredințat că în cărțile multor istorici vechi și în toate bibliotecile din Apus trebuie să se găsească dovezi perenitorii de proto-latinitatea Dacilor; dar că asemenea dovezi au fost fie înlăturate, fie nesocotite de istoricii noștri, pentrucă aduceau o vătămare credinței că suntem urmașii Romii și că limba noastră se trage dela Romani.

Eu nu mai sunt în măsură, la vârsta mea, să caut aceste probe. Dacă ași avea vârsta de 25 de ani, mi-ași consacra tot restul vieții pentru scoaterea la iveală a acelor dovezi. Din nenorocire voi avea în curând de trei ori 25 de ani.

Aceste dovezi le pot căuta tinerii care studiază istoria. Sunt convins că le vor căuta și tot atât de convins că le vor găsi.

* * *

Și acum declar specialiștilor istorici, filologi și arheologi că, deși această credință mi-e foarte scumpă și dragă, pentru că precum vă spusei, prin ea neamul nostru dobândește un titlu de noblețe mai de preț decât cel ce-și socotea până acum, sunt gata să abjur această credință, dar numai dacă mi se aduc dovezi peremptorii că e neîntemeiată.

Da, sunt gata s'o abjur, pentru că de mult m'am încredințat că cercetarea și stabilirea adevărului e cea mai nobilă îndeletnicire omenească, ba ceva mai mult, urmărirea descoperirii adevărului, curiozitatea științifică este cea mai caracteristică, cea mai specifică însușire, prin care omul se deosebește de toate celelalte viețuitoare. În adevăr toate viețuitoarele sunt lipsite de o curiozitate care să depășească interesele existenței lor. În toată activitatea lor nu poate fi descoperit nici un act, săvârșit dintr'o curiozitate care trece peste grija păstrării existenței lor. Numai omul e înzestrat cu asemenea curiozitate, numai omul e chinuit de dorința de a ști ce se ascunde sub sclipirea

stelelor care plutesc la miliarde de kilometri. Și dacă ne gândim bine la drumul străbătut de evoluția vieții pământești, suntem îndemnați să credem că sensul profund al acestei evoluții e năzuința continuă a *Cuiva* de a realiza un spor de putere de cunoaștere. În adevăr din cercetările oamenilor de știință reiese că viața pământească a început cu ființe rudimentare, bucățele de materie vie, care abea puteau percepe impresii din realitatea care se găsesc în atingere directă și imediată cu trupul lor: impresii de umiditate și de temperatură. Trec veacuri peste veacuri și urmașii lor dobândesc simțuri și organe prin care pot culege impresii mai depărtate: impresii sonore și vizuale. Deși animalele inferioare garantau în deajuns continuitatea vieții pe pământ, după cum o dovedește faptul că și azi se găsesc viețuitoare care au rămas la gradul de dezvoltare la care ajunseseră acum câteva milioane de ani, totuși evoluția ascendentă a vieții nu se oprește, continuă și ajunge dela amiba sau monera primitivă până la om, care nu se mulțumește cu

simțurile pe care i le-a dat Dumnezeu, ci născoceste aparate de sporire a puterii simțurilor sale: microfon, microscop, telescop, radio, televiziune, și e chinuit cum spusei, de curiozitatea de a ști ce realitate se ascunde sub sclipirea stelelor. Această credință mă face să pot subordona fără greutate orice fel de interese triumfului adevărului. Repet, sunt gata să renunț la o credință care îmi este extrem de dragă, dar numai înaintea unor probe zdrobitoare că nu am dreptate.

Tratamentul aplicat lui Nicolae Densușianu, invectivele că ași fi un diletant fără nici o pregătire, care îndrăznesc să mă amestec într-o materie la care nu mă pricep, nu mă turbură câtuși de puțin, pentru că știu ce enormă a fost partea de contribuție a diletanților la înaintarea tuturor științelor. Cea mai strălucitoare ilustrație a acestui adevăr ne-o oferă viața și opera lui Darwin. Deși poate mulți din Dvs. le cunoașteți, trebuie să se găsească în această sală și unii care nu le cunosc. Lor le spun că Darwin era fiul unui medic. După ce și-a ter-

minat studiile liceale, tatăl său a vrut să facă dintr'însul tot un medic. Băiatul a urmat câțeva vreme medicina, dar foarte curând spectacolul chinurilor celor operați, — pe atunci nu se descoperiseră încă anesteziile, — l-au îngrozit și l-au făcut să părăsească medicina. Tatăl său a crezut că ar putea face din el un preot, dar băiatul nu avea nici-o înclinație pentru această carieră. Fără ocupație, hoinărea pe marginea mării, făcând colecții de scoici. Intr'o zi găsește din întâmplare o scoică curioasă. Venind cu ea acasă, o caută în albumul de scoici publicat de marele naturalist malacolog Leyll. Negăsind-o, se duce de o arată lui Leyl, care îi mulțumește, mărturisind că nu o cunoștea. Intr'o ediție ulterioară a albumului a introdus-o cu numele de scoica lui Darwin. Intr'o zi băiatul citește într'un ziar că vaporul *Beagle* întreprinde o călătorie în jurul lumii și că are nevoie de cineva care să adune impresii de biologie. Spunând lui tată-său că ar vrea să plece el cu acel vapor, acesta îi răspunde că, dacă s'o găsi un singur om cu-

minte care să-l sfătuiască să-l lase să plece, consimte la plecarea lui. Darwin se duce să raporteze lucrul lui Leyll, care vine și dă Doctorului Darwin sfatul pe care îl cerea. Darwin merge să se prezinte căpitanului *Fitz Roy*, comandantul vaporului. Pe atunci era în curs o teorie de frenologie a lui Gall și Spurzheim și a fizionomistului Lawater, care pretindeau că, depe trăsăturile feții unei persoane, se pot ceti cu înlesnire însușirile și defectele. Darwin era foarte urît. O frunte mică, un nas enorm, ochi liniștiți, fără nici o scânteere. Căpitanul, convins că se găsește înaintea unui om submediocru, refuză de a-l angaja fără alte explicații, totuși în urma intervenției lui Leyll, îl primește și Darwin pleacă cu vaporul *Beagle* în jurul lumii, de unde se întoarce cu *teoria originii speciilor*, și cu aceea a *descendenței omului*, care nu numai că au revoluționat toată știința biologiei, dar au determinat îndrumarea minții omenești într-o direcție contrară de aceea pe care o urma până atunci.

Se pot cita numeroase exemple pentru dovedirea însemnătății rolului jucat de diletanți

pentru înaintarea tuturilor științelor. Cred însă că exemplul lui Darwin ajunge.

Iată pentru ce apostrofa de diletant nu-mi pricinuieste nici o jignire.

Rog pe specialiștii noștri istorici, arheologi și filologi, să nu se îndoiască de sinceritatea prietenescului sfat ce le dau de a nu judeca cu prea mare asprime și desconsiderare teoria istorică, pe care am avut cinstea de a o enunța înaintea Dvs.

Un mare număr de istorici și arheologi celebri din Apus încep a împărtăși unele păreri ale lui Nicolae Densușianu, socotite acum 29 de ani drept „*roman fantastic de mitologie și de filologie absurdă*“. Istoricii celebri încep să fie din ce în ce mai convinși că mitologia nu este numai o creație a fanteziei, ci că ea este ecoul unor evenimente petrecute în realitate, înainte de ivirea istoricilor, ecou transmis prin grai din generație în generație. Aceeași părere încep să aibă istoricii serioși despre basmele și baladele populare.

Nu e nici o scădere din partea unui om de știință să-și revizuiască cunoștințele și să revie

asupra unor afirmații, când s'a încredințat că sunt greșite. Dimpotrivă un învățat care, pentru triumful adevărului, e gata să recunoască ne-temeinicia unei doctrine pe care a susținut-o cu pasiune până în ajun, dă dovada unei rare nobleți și superiorități sufletești.

* * *

Și acum, Doamnelor și Domnilor, dacă această teorie a proto-latinității noastre triumfă asupra teoriei originii noastre romane, datori suntem să ne dăm seama de toate consecințele și îndatoririle ce decurg din acest triumf.

Stabilirea adevărului că noi nu suntem numai urmașii Romanilor biruitori, ci mai mult, ai învinșilor geto-daci, departe de a scădea valoarea titlului de noblețe a neamului nostru, o sporește.

Strămoșii noștri departe de a fi fost niște barbari, erau oameni foarte civilizați, dacă dăm cuvântului civilizație adevăratul său înțeles. Căci civilizație nu înseamnă atât prosperitate materială, opere de artă, clădiri mărețe și fastuoase, ci mai ales virtuți morale, vrednice de

laudă. Istoricii vechi recunosc strămoșilor noștri geto-daci asemenea însușiri. Li socoteau drept oamenii cei mai dreپți, cei mai ospitalieri și cei mai viteji, iar dacă avem dreptul să ne fălim de rudenia noastră cu Traian, avem dreptul să ne mândrim încă și mai mult de înrudirea noastră cu Boerebista, cu Dromichete, cu Decebal și cu Deceneu.

Doamnelor și Domnilor, ceeace m'a îndemnat stăruitor să împărtășesc credința mea nu este ambiția de a dovedi că am putut desluși trecutul mai bine decât alții; — nu este nici numai intenția de a colabora la stabilirea unui adevăr, al căruia triumf evidențiază desăvârșit lumii întregi dreptul nostru de stăpânire asupra întregii întinderi de pământ în care trăesc românii. Ceeace m'a îndemnat mai ales este gândul că aceasta îmi dă prilejul de a arăta ce mari și ce grave îndatoriri ni se impun de aci înainte.

Prietenul meu, doctorul Lupu, ne îndemna, cu drept cuvânt, să ne ridicăm capul, mândri de străvechea obârșie a neamului nostru. Mă

asociez din tot sufletul la acest îndemn, dar adaug că suntem datori să ne dăm seama că nobleța nu ne conferă numai drepturi, ci că ea mai ales ne impune și mari îndatoriri. Ne impune să aducem o radicală modificare în tabla noastră erarhică de valori morale de până acum. Ne impune să ne purtăm de aci încolo în așa fel, încât, dacă un alt geniu ca Eminescu ar răsări dintre noi, să nu mai poată fi îndreptățit să strige cu disperare:

„Da, câștigul fără muncă iată singura
pornire.

Virtutea — o nerozie, — geniul, o nefericire“.

Așezați aici, la răscrucea atâtor năvăliri barbare, osândiți la rolul de parapet pasiv și inert, amenințați de toate părțile, gata să-și adune bruma de stare ce reușeau să agonisească între o năvălire îndurată și cea următoare și să fugă în munți, moșii și strămoșii noștri au fost împiedicați să realizeze o înaintare continuă și să aducă o contribuție însemnată la progresul general al omenirii. O contribuție indirectă de mare preț au adus fără îndoială. Cu pieptul

lor strămoșii noștri au apărat civilizațiile întemeiate de rudele lor din apus. Fără această apărare, mulți barbari ar fi putut trece „*fulnici, fără păs* — *Din pristolul dela Roma să dea calului ovăs*“.

Grație ocrotirii lui Dumnezeu, în pătura sănătoasă, harnică și neprihănită a neamului nostru, virtuțile strămoșești n'au pierit. Impletind vitejia și puterea de îndurare a ostașilor noștri cu uriașa putere a armatei germane și a tuturilor țărilor sprijinitoare ale Axei, suntem pe cale de a pune capăt și amenințării din afară și cumplitei primejdii ce ne amenința din năuntrul granițelor țării noastre.

Cumplită primejdie, pentru că din nenorocire, la prăpădul năvălirilor războinice a venit în vremea din urmă să se adauge năvălirea pașnică, tăcută și ascunsă a unor paraziți, care necontribuind cu nimic la munca obștească, profitând de bunătatea, de ospitalitatea, de toleranța noastră și de venalitatea multora din cârmuitorii noștri, ne amenințau cu o grozăvie mai mare decât aceea a ciuntirii teritoriului.

țarei, anume aceea a ticăloșirei noastre sufletești.

Prin postul ce ocupam la unul din corpurile noastre legiuitoare, eram așezat în locul cel mai nemerit, din care puteam observa ca simplu spectator, activitatea lumii noastre politice și adâncimea prăpăstiei, către care eram îmbrânciți.

Timp de 25 de ani am asistat la treptata sporire a nedemnității celor mai mulți din cei chemați să fabrice țarei noastre legi. Spectacolul acestei degradări îmi umplea sufletul de amărăciune și de revoltă.

Știindu-mă urmaș al celor care se sinucideau pe zidurile cetăților decât să se predea — și al celor care, dealungul veacurilor apăraseră cu frenetică vitejie ființa neamului nostru, mă simțeam palmuit și scuipat, văzând câtă teamă ajunseseră să inspire, nu numai oamenilor politici, dar chiar și multora din pătura intelectuală a patriei mele, ovreiași cu 3—4 clase gimnaziale, pripășiți de ieri, de alaltăeri și ajunși dispensatori de certificate de merit și

de capacitate și fabricanți de opinie publică ai României-Mari.

Dar... vorba arabului: „binecuvântate să fie relele care au trecut“.

Să mulțumim lui Dumnezeu că ni le-a înlăturat și că s'a îndurat să ne dăruiască un conducător, care reprezintă parcă fructul înfloririi instinctului de conservare al neamului nostru.

Incredințați că nici o putere din lume nu ne va putea clinti din pământul în care neamul nostru dăinuiește, nu de 2.000 de ani, ci din vremuri geologice, nestânjeniți de aci încolo în năzuințele noastre de înălțare, suntem datori să aducem de aci încolo contribuția noastră directă și pozitivă la progresul general al omenirii.

Și îl vom aduce. Sfârșitul înfiorătoarei înclăștări a războiului actual, va aduce schimbarea criteriului pe baza căruia se repartizau până acum situațiile în sânul colectivităților omenești.

Până azi, acest criteriu era *abilitatea, șiretenia, pehlivănia*. În Europa de mâine acest

criteriu va fi *munca și măsura în care individul va fi folositor colectivității din care face parte.*

Insuflețiți de această credință, datori suntem să ne silim ca prin roadele muncii noastre cinstite, fără dușmănie împotriva altor neamuri, să cucerim respectul și admirația lor. Așa să ne ajute Dumnezeu.

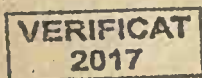
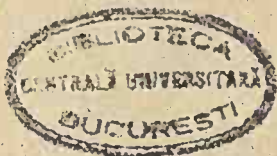
Mândri se cuvine să fim de neamul căruia aparținem. Măinile noastre nu au fost niciodată pătate de sângele altor neamuri, asupra cărora să fi năvălit, pentru a le robi și a le răpi pământul. În tot trecutul nostru nu ne-am luptat decât pentru a ne apăra „sărăcia și nevoile și neamul“.

Astăzi, bunul Dumnezeu vrea ca, luptând pentru reîntregirea legitimă a hotarelor țării noastre, să luptăm în același timp pentru apărarea civilizației omenești, împotriva celei mai cumplite primejdii de care a fost vreodată amenințată.

Da, mândri se cuvine să fim, dar trufași să jurăm că nu vom fi niciodată.

Să ne aducem totdeauna aminte de admirabila cugetare cu care Miron Costin încheie povestirea vieții lui Ion Vodă cel cumplit:

„Iară dela Dumnezeu așa au fost tocmită toate ca nimica să nu fie pe lume stătător, ci toate trecătoare și de răsipă să fie. Pe cei de jos urcă, pe cei de sus doboară, — ca să fie spre pilda și învățătura tuturor: celor umiliți nădejde — celor trușași smerenie“.



ACEST VOLUM S'A TIPĂRIT
ÎN ATELIERELE „CARTEA
ROMÂNEASCĂ”, ÎN LUNA
FEBRUARIE ANUL 1942

PENTRU A CUNOAȘTE LIMBA
ROMÂNEASCĂ RECOMANDĂM:

DICȚIONARUL ENCICLOPEDIC

ILUSTRAT AL LIMBII ROMÂNE
de I. A. CANDREA și GH. ADAMESCU

DICȚIONARUL ORTOGRAFIC

AL LIMBII ROMÂNE de ȘTEFAN POP

INDREPTAR ȘI VOCABULAR PRACTIC

de SEXTIL PUȘCARIU și T. A. NAUM

EDITATE DE „CARTEA ROMÂNEASCĂ”